

**Alenka Hren Medved, Premog, železnica, terme in pivo:
Modernizacija in demografski razvoj Laškega v dolgem 19. stoletju.**
Ljubljana, Inštitut za novejšo zgodovino, 2021, 194 str.

Dr. Alenka Hren Medved, vodja domoznanskega oddelka Osrednje knjižnice Celje, se v svoji nedavno izdani monografiji loteva krajevne oziroma regionalne zgodovine Laškega z okolico v 19. stoletju, dodana vrednost študije pa je nedvomno »svež« pristop. Na osnovi bogatih primarnih virov je v raziskavo namreč vključila široko (demografsko) analizo tega območja, s čimer zapolnjuje vrzeli, ki so še vedno prisotne v naši historiografiji.

Podobnih demografskih študij je za slovenski prostor torej še zmeraj sorazmerno malo. Temelj raziskave so matične knjige, statusi animarum in rezultati popisov prebivalstva, ki pokažejo, kako je tudi Laško in okolico v drugi polovici stoletja zajel

proces velikih sprememb. Avtorica se v knjigi osredotoča na življenje prebivalcev v času modernizacije, zanima jo, kako so njeni procesi (prihod Južne železnice, razvoj premogovništva, industrije in zdraviliškega turizma) vplivali na demografski razvoj Laškega in njegov »prehod« v urbano naselbino. V poglobljeni analizi prinaša knjiga vse vidike življenjskih poti posameznika in skupnosti. Poleg rodnosti in smrtnosti podrobneje analizira okoliščine rojstev, porok in smrti, dobljenemu dodaja običaje ter navade urbanega in podeželskega prebivalstva v 19. stoletju, zraven so še zgodbe na mikroravni. Na podlagi popisov prebivalstva primerja demografski razvoj in gostoto poselitve Laškega z ostalo Spodnjo Štajersko in vpliv modernizacije na demografijo kraja.

Avtorica je knjigo razdelila na pet večjih poglavij. V prvem poglavju, Laško od sredine 18. stoletja do prve svetovne vojne, je orisala trški razvoj v stoletju in pol. Tukaj so jo zanimale prometne povezave, gradnja železniške proge Dunaj–Trst, gospodarski razvoj, kmetijstvo, obrt, trgovina in sejmi, industrija in razvoj zdraviliškega turizma. Pokazala je, kako se je modernizacija odrazila v manjšem trškem okolju. Gradnja železnice in zemljiška odveza sta prinesli prve večje spremembe v trgu in vplivali na razvoj gospodarstva (industrija, premogovništvo, zdraviliški turizem), modernizacijo stavb v Laškem in izboljšanje stanovanjskih razmer pa je spodbudil še požar leta 1840. Na demografske spremembe je najbolj vplivala agrarna revolucija, kjer je modernizacija kmetijstva izboljšala preskrbo z živili in vplivala na rast prebivalstva.

V drugem poglavju analizira demografski razvoj prebivalstva v Laškem in njegovi okolici. Avtorica je proučevala rojstva v kraju, naravni prirastek, vpliv Južne železnice na demografijo Laškega in bližnje okolice, zakonska in nezakonska rojstva, poroke, smrti, vzroke smrti, poklicno strukturo. Prebivalstvo Laškega se je povečalo predvsem

na račun priseljavanja, najprej iz bližnje, nato pa tudi iz daljne okolice. Laško in okolica sta v 19. stoletju po številu nezakonskih rojstev presejala spodnještajersko povprečje. Število nezakonskih rojstev je naraščalo od leta 1810 do sredine šestdesetih let 19. stoletja. Delež nezakonskih rojstev je bil na podeželju večji kot v trgu. V 19. stoletju se je delež nezakonskih mater v Laškem zmanjšal zaradi odprave ženitnih dovoljenj, boljšega gospodarskega stanja in postopne industrializacije. Vzroki za zmanjšanje umrljivosti dojenčkov in otrok so bili izboljšanje higienskih razmer, boljša oskrba ter bolj kakovostne bivanjske razmere. Modernizacija je z uvedbo preventivnih ukrepov vplivala na zmanjšanje epidemij in nalezljivih bolezni.

V tretjem poglavju je analizirala *statuse animarum*, knjige župljanov za Laško in okolico, ki jih je vodil lokalni župnik. Najpodrobnejše knjige župljanov so se vodile v podeželskih župnijah, v mestih, kjer so se ljudje veliko selili, pa so bile manj podrobne. V posebnem poglavju je ugotavljala tudi starost hišnih gospodarjev in gospodinj in demografsko sliko pokazala iz tega zornega kota.

V naslednjem poglavju je demografijo trga nanizala skozi popise prebivalstva. Iz popisov je razbirala gibanje in gostoto prebivalstva ne samo v Laškem, pač pa tudi v izbranih spodnještajerskih trgih, zanimale so jo nacionalne razmere in tudi verska sestava prebivalstva. Glede na rezultate popisa prebivalcev se je v letih 1870–1910 število prebivalcev Laškega povečalo za skoraj polovico, v okoliških vaseh pa se je število prebivalcev zmanjšalo za slabih pet odstotkov.

V zadnjem poglavju je obdelala družino skozi več družinskih tipov v samem trgu (meščanska družina, družina kočarja, družina odličnika, družina gostača) in v okolici (družina kmeta, družina rudarja). S pomočjo tega je pokazala, kako je tip družine konec koncev vplival na število otrok znotraj nje same, na poklicno strukturo prebivalcev, stanovanjske razmere in podobno. Število prebivalcev na hišo se je v Laškem v drugi polovici stoletja povečalo, ravno tako se je povečal delež otrok. Med okoliškimi vasmi je največ ljudi na hišo živelo blizu premogovnika in industrijskih podjetij.

Knjiga se ponaša z velikim naborom uporabljenih virov, navedenimi novimi podatki in podatkovnimi bazami, »svežimi« analizami in komparacijami s podobnimi demografskimi študijami. Na ta način nudi nove pomembne raziskovalne rezultate, ki postavljajo Spodnjo Štajersko (kakor tudi slovenski prostor) v smislu modernizacije v kontekst z razvitejšimi deli monarhije. Socialnozgodovinska analiza provincialnega trga v dolgem 19. stoletju prinaša nova spoznanja na področju demografskih raziskav, procesov modernizacije in tudi vsakdanjega življenja. Zaradi vsega naštetega je monografija nepogrešljiva v »navedbi literature« vsakega raziskovalca, ki se bo v prihodnje podajal na polje podobnih raziskav.